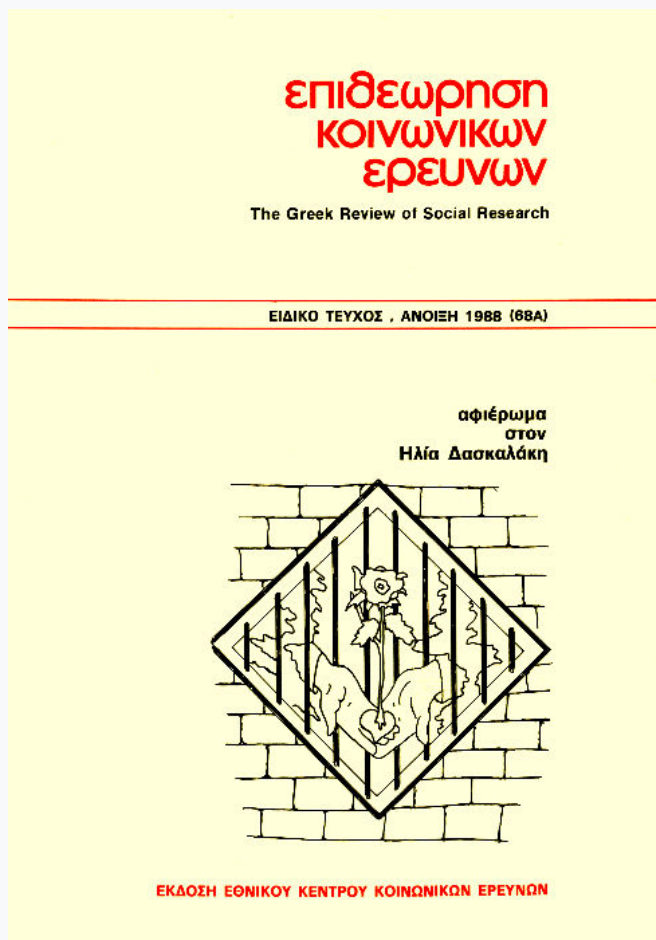

The Greek Review of Social Research

Vol 68 (1988)

Ειδικό τεύχος: 68, Α': Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη

Οι επιστημονικές τάσεις έναντι του προβλήματος της φυλακής

Ηλίας Δασκαλάκης

doi: [10.12681/grsr.842](https://doi.org/10.12681/grsr.842)

Copyright © 1988, Ηλίας Δασκαλάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Δασκαλάκης Η. (1988). Οι επιστημονικές τάσεις έναντι του προβλήματος της φυλακής. *The Greek Review of Social Research*, 68, 38–47. <https://doi.org/10.12681/grsr.842>

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΕΝΑΝΤΙ
ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ*

Τα πορίσματα των ερευνών πάνω στη σωφρονιστική κοινότητα καθώς επίσης και τα αποτελέσματα της εκτιμητικής έρευνας σχετικά με την αναποτελεσματικότητα της φυλακής έχουν εμπεδώσει κοινή πεποίθηση στην επιστήμη σήμερα για τον ανωφελή και βλαπτικό χαρακτήρα αυτού του θεσμού.

Έντονη διαμάχη υπάρχει όμως σχετικά με το ερώτημα ποιο πρέπει να είναι το μέλλον της φυλακής.

Ως προς αυτό, υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία θέσεων που πρέπει να τεθούν υπόψη σαν στοιχείο του παρόντος άρθρου. Δεν είναι δυνατό βέβαια στα πλαίσια αυτού του άρθρου να κάνω μια εξαντλητική παρουσίαση των διάφορων απόψεων. Προτίθεμαι να επισημάνω απλώς τις γενικές τάσεις του προσανατολισμού της επιστήμης και να υπογραμμίσω τις κυριότερες κριτικές στις οποίες υπόκεινται οι τάσεις αυτές, για να καταλήξω, συμπερασματικά, όχι στην επιλογή μιας από τις προτεινόμενες λύσεις ή στην πρόταση κάποιας νέας, αλλά στην εκτίμηση της αξίας των διάφορων επιστημονικών συζητήσεων και διαμαχών γύρω από τη φυλακή, και στην τοποθέτηση του θέματος εκεί που νομίζω ότι βρίσκει τις σωστές του διαστάσεις. Φρονώ ότι τις διάφορες θέσεις σχετικά με τη φυλακή μπορούμε να ομαδοποιήσουμε κατατάσσοντας τις σε τρεις κατηγορίες τάσεων: τη μεταρρυθμιστική, την περιοριστική και την καταργητική.

* Το άρθρο αυτό αποτελεί εκτενή ανάπτυξη μιας ομιλίας που είχε κάνει ο Ηλίας Δασκαλάκης στα πλαίσια των εκδηλώσεων της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας. Δεν πρόλαβε να το συμπληρώσει με τη βιβλιογραφία που χρησιμοποίησε.

A. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΤΑΣΗ

Η μεταρρυθμιστική τάση έχει σαν αφετηρία την πεποίθηση ότι η φυλακή πρέπει και μπορεί να αναμορφώνει και να επανακοινωνικοποιεί τον εγκληματία, αρκεί να μεταρρυθμιστεί κατάλληλα. Το γεγονός ότι επί διακόσια και τόσα χρόνια τώρα οι αλληπάλληλες μεταρρυθμίσεις της φυλακής δεν στάθηκαν ικανές να την αλλάξουν, αντιμετωπίζεται από τους πολυάριθμους οπαδούς αυτής της τάσης με το επιχείρημα ότι ποτέ δεν διατέθηκαν τα απαραίτητα μέσα ή ποτέ δεν εφαρμόστηκαν σωστά οι μέθοδοι μεταχείρισης, για να μπορέσει να εκπληρώσει η φυλακή τον αναμορφωτικό της ρόλο. Έτσι, προτείνονται μεταρρυθμίσεις που αφορούν είτε τη βελτίωση των θεσμών της εργασίας και της αγωγής των καταδίκων, είτε την εισαγωγή ή τη γενίκευση των μεθόδων της ατομικής ή ομαδικής ψυχοθεραπείας, ή ακόμη ορισμένοι ονειρεύονται μια φυλακή διαπλασμένη σύμφωνα με τις αρχές της θεραπευτικής κοινότητας.

B. ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΗ ΤΑΣΗ

Στην τάση αυτή θα περιλάβω μια ποικιλία απόψεων, που κοινό χαρακτηριστικό έχουν την αντίληψη για τον επιβλαβή χαρακτήρα της φυλακής, και συνεπώς προτείνουν είτε τον περιορισμό του εδάφους εφαρμογής της φυλακής, είτε τον περιορισμό της διάρκειας της φυλάκισης σ' ένα περιβάλλον πιο δίκαιο.

Στα πλαίσια αυτής της γενικότερης τάσης εκδηλώνονται δυο επιμέρους κατευθύνσεις. Η πρώτη επιζητεί την όσο το δυνατό μεγαλύτερη συρρίκνωση της στερητικής της ελευθερίας ποινής, με αντίστοιχη αντικατάστασή της με μέτρα περιοριστικά της ελευθερίας. Η δεύτερη κατεύθυνση, σαν αφετηριακό σημείο έχει την άρνηση της επανακοινωνικοποίησης σαν σκοπού της ποινής, και συνεπώς και σαν κριτηρίου προσδιορισμού της διάρκειας της ποινής. Ορισμένοι εκπρόσωποι αυτής της κατεύθυνσης υπογραμμίζουν το γεγονός ότι η εξατομίκευση της ποινής από το δικαστή ή από τη σωφρονιστική διοίκηση είχε σαν αποτέλεσμα την αυθαιρεσία και την άνιση μεταχείριση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Εισηγούνται λοιπόν την εγκατάλειψη του σκοπού αποκατάστασης του εγκληματία και την εισαγωγή της αρχής της δικαιοσύνης στη φυλακή. Τούτο θα επιτρέψει τη σμίκρυνση της διάρκειας της ποινής, αφού κριτήριο δεν θα είναι η βελτίωση του εγκληματία. Οι απόψεις αυτές άσκησαν μεγάλη επίδραση

στις Η.Π.Α. και υλοποιήθηκαν στη νομοθεσία ορισμένων Πολιτειών, όπου παρατηρούμε κατάργηση του συστήματος της Parole και της σχετικής αοριστίας της ποινής που επέγεται τούτο, και καθιέρωση των flat sentences δηλαδή των ποινών των καθορισμένων από το νόμο (ισοπεδωμένων). Βέβαια, στο νόμο καθορίζονται πλαίσια μεταξύ maximum και minimum, πλην όμως είναι πολύ στενά. Για να επιβληθεί το maximum ή το minimum πρέπει να συντρέχουν αντίστοιχα επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις, καθοριζόμενες από το νόμο. Έτσι, σε περίπτωση απουσίας τέτοιων περιστάσεων, ο δικαστής επιβάλλει ποινή που τοποθετείται κάπου στο μέσο, με αποτέλεσμα την de facto καθιέρωση της σταθερής ποινής. Έτσι, το ιδεώδες της βελτίωσης αντικαθίσταται από το ιδεώδες της δικαιοσύνης.

Γ. ΚΑΤΑΡΓΗΤΙΚΗ ΤΑΣΗ

Η τάση για πλήρη κατάργηση της φυλακής εκδηλώνεται κυρίως όχι στον τομέα της θεωρίας αλλά στον τομέα της πράξης από ομάδες που επιδίδονται στην πολιτική πάλη και έχουν την κατάργηση της φυλακής μεταξύ των πολιτικών τους στόχων.

Οι θεωρητικοί εκπρόσωποι της τάσης αυτής είναι ολιγάριθμοι και μεταξύ αυτών άξιοι ιδιαίτερης μνείας είναι ο Thomas Mathiesen και ο Luc Hulsman. Ο πρώτος είναι δεσμευμένος σ' αυτό που ονομάζει Action Research όπου *η έρευνα τροφοδοτεί την πολιτική δράση και τροφοδοτείται αντίστοιχα απ' αυτή*. Αναπτύσσει θεωρητικά ποια πρέπει να είναι η πολιτική της κατάργησης, την οποία καθορίζει *σαν μια διηλεκτική δυναμική πορεία*, μια πορεία σε συνεχή εξέλιξη. Η αλλαγή μιας τάξης με μια άλλη, λέει ο Mathiesen, μπορεί να επιτύχει, όταν η νέα τάξη είναι και παραμένει συνεχώς ένα απλό σχεδιάγραμμα, ένα sketch, χωρίς παγιωμένη μορφή. Η κατάργηση λοιπόν δεν μπορεί να είναι παρά μια αφετηρία. Έτσι, για λόγους θεωρητικής συνέπειας, ο Mathiesen δεν διατυπώνει ποια θα είναι η εναλλακτική λύση στη φυλακή.

Ο Hulsman δεν περιορίζεται στην κατάργηση της φυλακής, αλλά προτείνει την κατάργηση ολόκληρου του ποινικού συστήματος. Με βάση τη διαπίστωση ότι το ποινικό δίκαιο με τις στιγματιστικές του συνέπειες μάλλον θέτει κοινωνικά προβλήματα παρά επιλύει, εισηγείται την αντικατάσταση των στιγματιστικών ποινικών κυρώσεων με άλλο σύστημα κυρώσεων αποκαταστατικού (αστικού) χαρακτήρα. (Αυτό που ονομάζει *«civilising the criminal justice system»*).

Τούτο, κατά τον Hulsman, είναι δυνατό αν πάσουμε να χρησιμοποιούμε την *πρόκληση άλλους σαν μέσο συμβολικής διαβάθμισης της αποδοκμασίας των αρνητικά αξιολογημένων συμπεριφορών* και αν πάσουμε να προβάλλουμε τη *βλάβη που υπέστη το συγκεκριμένο θύμα σαν βλάβη ολόκληρης της κοινωνίας*.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Α. Η μεταρρυθμιστική τάση γίνεται αντικείμενο πολλαπλής κριτικής. Κατά πρώτο λόγο υπογραμμίζονται τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας πάνω στην αποδοτικότητα των μεθόδων αναμόρφωσης, τα οποία είναι καθ' ομοφώνια αρνητικά. Στην κριτική αυτή, οι οπαδοί της αναμορφωτικής τάσης απαντούν ότι η αρνητικότητα των αποτελεσμάτων οφείλεται στο ότι δεν εφαρμόζονται σωστά στην πράξη οι αρχές της μεταχείρισης του εγκληματία.

Καταλυτική όμως είναι η κριτική που βάλλει κατά των θεωρητικών βάσεων της αρχής της επανακοινωνικοποίησης. Η αρχή αυτή προϋποθέτει ότι το έγκλημα είναι απόρροια ατομικών σταθερών χαρακτηριστικών ορισμένων ατόμων. Υπάρχει έγκλημα γιατί υπάρχουν εγκληματίες. Συνεπώς, η άρση του εγκλήματος θα επιτευχθεί με επέμβαση στο άτομο-εγκληματία, με σκοπό την άρση των εγκληματογόνων σταθερών χαρακτηριστικών του. Απεναντίας, το κοινωνικό περιβάλλον, μέσα στην προοπτική της επανακοινωνικοποίησης, είναι ουδέτερο από άποψη εγκληματογένεσης, γιατί αλλιώς θα ήταν παράλογο να επιχειρούμε την επανένταξη του ατόμου σ' ένα εγκληματογόνο περιβάλλον με επέμβαση στο άτομο κι όχι στο περιβάλλον που το έκανε εγκληματία. Η αρχή λοιπόν της βελτιωτικής μεταχείρισης του εγκληματία στηρίζεται λογικά σ' αυτή τη μείζονα πρόταση. Αυτονόητο είναι πόσο ιδεολογικά φορτισμένη είναι αυτή η αντίληψη, αφού ενεργεί απαλλακτικά για τις κοινωνικές δομές, και τούτο εξηγεί την καταπληκτική αντοχή της θεωρίας αυτής, παρά τα καταλυτικά πλήγματα που έχει υποστεί στο πεδίο της εμπειρικής έρευνας. Πράγματι, ένα πλήθος συγκρίσεων δειγμάτων εγκληματιών και μη εγκληματιών δεν μπόρεσε να αποκαλύψει χαρακτηριστικά προσωπικότητας με μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης στους εγκληματίες από ό,τι στους μη εγκληματίες. Συνεπώς, αν τα αίτια της εγκληματικότητας δεν είναι μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τι εγκληματοπροληπτική επίδραση μπορεί να έχει η επέμβαση στην προσωπικότητα, που επιχειρείται με τις μεθόδους μεταχείρισης; Έτσι εξηγούνται κάλλιστα τα πορίσματα των ερευνών σχετικά με την αναποτελεσματικότητα της μεταχείρισης του εγκληματία.

Αλλά η κριτική τοποθετείται και σε άλλο επίπεδο. Ερωτάται δηλαδή κατά πόσο η επιχείρηση της επανακοινωνικοποίησης καλύπτει την πραγματικότητα του πληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων;

Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι πληθυσμοί αυτοί αποτελούνται από άτομα που εκτίουν βραχυτάτες ποινές. Κατά τη στατιστική του Ο.Η.Ε. που αναφέρει ο Lopez-Rey, το 1970 επί 2.000.000 καταδικών σ' όλο τον κόσμο, το 1.300.000 εξέτιε ποινή από 6 μήνες και κάτω. Πότε λοιπόν θα λάβει χώρα η επανακοινωνικοποίηση; Και, για να έλθω και στη δική μας πραγματικότητα, αυτή έχει όπως δείχνει ο παρακάτω Πίνακας 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Έτη	Κατάδικοι εισελθόντες για πρώτη φορά στη διάρκεια του χρόνου	Κατάδικοι εισελθόντες για πρώτη φορά για διάρκεια φυλάκισης μέχρι ένα έτος	Ποσοστά % καταδικών που εισήλθαν για πρώτη φορά στη φυλακή με ποινή μέχρι ένα έτος
1968	8.160	6.551	80,28
1969	10.019	8.430	84,14
1970	9.586	8.389	87,51
1971	9.480	8.161	86,05
1972	11.956	10.566	88,37
1973	10.852	9.276	85,47
1974	9.143	7.792	85,22
1975	7.147	5.837	81,67
1976	6.452	5.196	80,11
1977	6.157	4.770	77,47
1978	6.185	4.899	79,20

Αν ληφθεί υπόψη ότι οι ποινές κάτω του έτους είναι κατά κανόνα μετατρέψιμες και ότι τα δικαστήρια παρέχουν αφειδώς τη μετατροπή, καταλαβαίνει κανείς ότι η συντριπτική πλειοψηφία των καταδικών βρίσκεται στη φυλα-

κή όχι για να επανακοινωνικοποιηθεί, αλλά γιατί δεν είχε τα οικονομικά μέσα να πληρώσει το τίμημα της εξαγοράς της ποινής.

Τέλος, παρατηρείται ότι, κι αν ακόμη η φυλακή μπορούσε να αναμορφώσει τους εγκληματίες, η κοινωνική ωφελιμότητά της θα ήταν ασήμαντη, μπροστά στην έκταση του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας. Οι εμπειρικές έρευνες έχουν καταδείξει κατά τρόπο αδιαφιλονίκητο ότι η γνωστή εγκληματικότητα ανέρχεται μόλις στο 15% του συνόλου της εγκληματικότητας.

Πέρα απ' όλα αυτά, όσες μεταρρυθμίσεις και αν επιφέρει κανείς στη φυλακή, εφόσον θα παραμείνει φυλακή, δεν πρόκειται να αλλάξει η δομή της σαν ολοκληρωτικού θεσμού, και συνεπώς θα εξακολουθεί να παράγει την ίδια παθολογία.

Β. Η περιοριστική τάση, κατά το μέτρο που με τη συρρίκνωση του εδάφους εφαρμογής της φυλακής περιορίζει τις δυσμενείς συνέπειες της κοινότητας των εγκλειστων, είναι αποδεκτή και, κατά την κρίση μου, άξια επιδοκμασίας. Κατά το μέτρο όμως που τοποθετείται —από ορισμένους εκπροσώπους της— στην προοπτική της βελτίωσης των εγκληματιών, πιστεύοντας ότι αυτή θα επιτευχθεί με μέτρα μεταχείρισης σε ελεύθερο ή ημιελεύθερο περιβάλλον, η τάση αυτή αστοχεί, γιατί οι εμπειρικές έρευνες έχουν καταδείξει ότι τα ποσοστά υποτροπής είναι της ίδιας τάξης μεταξύ εγκληματιών του ίδιου δείκτη επικινδυνότητας που άλλοι απ' αυτούς υποβλήθηκαν σε φυλάκιση και άλλοι σε Probation.

Συνεπώς, ο περιορισμός της χρήσης της φυλακής δεν θέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη αλλά δεν περιορίζει και την έκταση της υποτροπής, η οποία θα κυμαίνεται ανεξάρτητα από τη μεταβλητή «φυλακή».

Από άποψη κράτους λοιπόν, το ουσιαστικό όφελος μιας πολιτικής περιορισμού της φυλακής (μέχρις εκεί που το επιτρέπουν τα όρια της κοινωνικής ανοχής) θα συνίσταται στην οικονομία που θα πραγματοποιηθεί, γιατί, βέβαια, η συντήρηση των φυλακών είναι πολύ δαπανηρότερη από τη λειτουργία ενός συστήματος Probation.

Γ. Η καταργητική τάση είναι ουτοπική γιατί παραγνωρίζει τη θέση που κατέχει η φυλακή στην όλη δομή της κοινωνίας, σε δεδομένη ιστορική στιγμή. Όπως παρατηρεί και ο Foucault, το ποινικό δίκαιο και η φυλακή σαν παρακολουθήματά του αποτελούν μια τεχνολογία άσκησης της εξουσίας και συνιστούν, επομένως, βασικά θεσμικά όργανα του κρατικού καταναγκασμού.

Για να μιλήσουμε λοιπόν για κατάργηση της φυλακής, θα πρέπει πρώτα να ξέρουμε την πραγματική λειτουργία της φυλακής στη σημερινή κοινωνία και τον τύπο της κοινωνίας στα πλαίσια της οποίας η κατάργηση της φυλακής

θα είναι πραγματοποιήσιμη. Δεν έχουμε φτάσει όμως ακόμα σε τέτοιες ολοκληρωμένες αναλύσεις στην επιστήμη, αν και τα έργα των Ruske-Kirkheimer και Foucault χαράζουν ήδη ένα δρόμο. Η κριτική όμως αυτή της καταργητικής τάσης θέτει, νομίζω, και το μέτρο της αξίας των συζητήσεων γύρω από τη φυλακή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είπαμε ήδη ότι όλες οι επιστημονικές συζητήσεις γύρω από τη φυλακή έχουν σαν κοινή αφετηρία τη διαπίστωση της αποτυχίας αυτού του θεσμού. Αλλά πραγματικά απέτυχε η φυλακή;

Τα δεδομένα που μας παρέχονται είναι: 1) Ότι από την καθιέρωση της φυλακής το γράμμα του σχετικού κανόνα δικαίου (π.χ. το άρθρο 1 του Σωφρονιστικού μας Κώδικα σήμερα), σαν στόχο της όριζε τη βελτίωση του εγκληματία. 2) Ότι επί 200 χρόνια τώρα που λειτουργεί ο θεσμός, ο στόχος αυτός δεν πέτυχε παρά τις βελτιώσεις αναπροσαρμογής του θεσμού.

Για να εκτιμήσουμε αν πραγματικά τούτο σημαίνει αποτυχία του θεσμού της φυλακής, πρέπει να ξεκινήσουμε από τη θεώρηση ότι το γράμμα του κανόνα και η εφαρμογή του στην πράξη, δηλαδή η ιδεολογία του νομοθέτη και η αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας, αποτελούν δυο εκφράσεις ενός όλου, δυο στιγμές που μπορεί να διακρίνονται, δεν μπορούν όμως να αποχωρίζονται. Αποτελούν μια λειτουργική ενότητα που συνιστά την πραγματικότητα του δικαίου σαν κοινωνικού φαινομένου. Η κοινωνιολογική θεώρηση του δικαίου μας επιβάλλει λοιπόν να ερμηνεύσουμε τον κανόνα κάτω από το φως της κοινωνικής πραγματικότητας μέσα στην οποία υλοποιείται και να δεχτούμε σαν λειτουργία του αυτό που προκύπτει από τα εμπειρικά δεδομένα. Σ' αυτή την προοπτική, γράμμα και εφαρμογή του κανόνα δεν μπορούν να είναι παρά λειτουργικά στοιχεία της ιστορικά διαπιστωμένης λειτουργίας της φυλακής. Συνεπώς, οφείλουμε από τη μία να δεχτούμε σαν πραγματική λειτουργία της φυλακής αυτό που πράγματι επιτελεί, και από την άλλη να θεωρήσουμε τον ανιστορικό, τον μη πραγματωμένο ποτέ μέχρι σήμερα σκοπό της βελτίωσης σαν ιδεολογία νομοποιητική της φυλακής. «Σου κάνω ό,τι σου κάνω για καλό σου».

Πραγματικά, η ανάλυση του σωφρονιστικού συστήματος τόσο στο επίπεδο των αξιών όσο και στο θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο δείχνει ότι το σωφρονιστικό σύστημα είναι δομικά ανίκανο να υλοποιήσει το σκοπό που υποτίθεται ότι επιδώνει. Η ιδεολογία της κοινωνικής επανένταξης προσδίδει στην κοινωνία δυο διαμετρικά αντιτιθέμενους και ασυμβίβαστους ρόλους: του απορρίπτοντος και του επανεντάσσοντος. Αλλά αυτός που αποκλείει δεν

περικλείει. Τα φαινόμενα της περιθωριακότητας λένε πολλά πάνω στην ανελαστικότητα της κοινωνικής δομής.

Στο θεσμικό επίπεδο, τα διάφορα σωφρονιστικά συστήματα που εμφανίζονται σαν μέθοδοι αγωγής, το απομονωτικό, το μεικτό με τον κανόνα της σιωπής, το προοδευτικό με τη διαφορική κατανομή ευνοιών και δυσμενείων, στην πραγματικότητα δεν είναι παρά *τρόποι διακυβέρνησης που αποβλέπουν, με τον κατακερματισμό και τη διαφοροποίηση, στη λυσιτελέστερη χειραγώγηση της μάζας των κρατουμένων για κατοχύρωση της ασφάλειας της φυλακής.*

Επίσης, ο περιβόητος θεσμός της σωφρονιστικής εργασίας, παρά τη σημασία που του αποδίδεται σαν θεσμού κοινωνικής επανένταξης, σε κανένα δυτικό κράτος, όσο πλούσιο κι αν είναι, δεν εξασφαλίζει παραγωγική εργασία σε όλους τους κρατουμένους. Τούτο δεν είναι άσχετο με το γεγονός ότι κανένα κράτος δεν έχει εξασφαλίσει την πλήρη απασχόληση, σε πείσμα των επαγγελιών του κεϋνσιανισμού, κι έτσι δεν είναι διατεθειμένο να διαταράξει τους όρους της αγοράς εργασίας επιτρέποντας τη συμμετοχή των καταδίκων στην παραγωγική διαδικασία. Γι' αυτό, η εργασία στη φυλακή είναι συμβολική και περιορίζεται σε επίπεδο χειροτεχνίας.

Αναφορικά με το οργανωτικό επίπεδο, αρκεί να αναφερθώ σε μια στατιστική των Η.Π.Α. σχετικά με την κατανομή του σωφρονιστικού προσωπικού μεταξύ προσωπικού φύλαξης και προσωπικού μεταχείρισης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Κοινωνικοί λειτουργοί	167	1:846	καταδίκους
Ψυχολόγοι	33	1:4282	»
Ψυχίατροι	58	1:2436	»
Προσωπικό φύλαξης	14.993	1:9	»

Προκειμένου για ένα κράτος με απεριόριστες οικονομικές δυνατότητες όπως οι Η.Π.Α., δεν είναι βέβαια οι οικονομικοί παράγοντες που επιβάλλουν αυτόν το συσχετισμό προσωπικού. Ο συσχετισμός αυτός δείχνει απλώς για ποια λειτουργία είναι οργανωμένη η φυλακή.

Η ιστορική εμπειρία επιβάλλει, νομίζω, να δεχτούμε ότι η φυλακή είναι ένας κρατικός μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου που η λειτουργία του είναι και ιδεολογική και κατασταλτική. Ανάλογα με τους υφιστάμενους οικονομικούς, κοινωνικούς ή πολιτικούς όρους της συγκεκριμένης ιστορικής στιγμής, ο τόπος τίθεται στη μία ή στην άλλη λειτουργική έκφραση.

Στο επίπεδο της ιδεολογίας, η λειτουργία της φυλακής συνίσταται στο να παράγει, αναπαράγει και διαιώνίζει το στερεότυπο του εγκληματία. Τούτο γίνεται με τον αποχωρισμό από την όλη μάζα των παραβατών ορισμένων ατόμων, που καλούνται να διαδραματίσουν το ρόλο του κακού ή του παθολογικού. Ο αποχωρισμός των ατόμων αυτών γίνεται με μια σειρά διαδοχικών επιλογών και φιλτραρισμάτων, σε επίπεδο αστυνομίας και δικαστηρίων, με τελική επιλογή αυτών που καταλήγουν στη φυλακή. Οι επιλεγμένοι αυτοί δεν αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνόλου των παραβατών αλλά φέρουν τα ψυχικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Οι εγκληματολόγοι βρίσκουν τον εγκληματία στη φυλακή, επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά του αυτά και τα ανάγουν σε αίτια εγκληματικότητας, ενώ δεν είναι παρά κριτήρια των ήδη γενομένων επιλογών. Η αναγωγή αυτή προσδιορίζει και τις επόμενες επιλογές στο μέλλον (βλ. παρακάτω, Πίνακες 3 και 4). Έτσι, παράγεται και διαιώνίζεται το στερεότυπο του εγκ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Σχέσεις καταδικαζομένων και εγκλεισμένων στις φυλακές

Έτος	Σύνολο καταδικασθέντων	Σύνολο εγκλεισθέντων	Ποσοστό %
1965	73.059	8.551	11,7
1966	93.405	8.903	9,5
1967	92.644	10.151	10,9
1968	66.685	8.160	12,2
1969	78.866	10.019	12,7
1970	72.393	12.565	17,3
1971	74.789	9.483	12,6
1972	102.279	11.959	11,7
1973	114.248	10.855	9,5
1974	107.010	9.143	8,5
1975	114.063	7.147	6,2
M.O.			11,2

Από το σύνολο των εγκλεισμένων στις φυλακές κατά μέσον όρο της ενδεκαετίας 1965-1975, το 65,39% προέρχεται από την εργατική και αγροτική τάξη.

κληματία και φτάνουμε σ' αυτό που ο Chevalier είχε ονομάσει classes labo-
rieuses et classes dangereuses. Με το στερεότυπο αυτό δίνεται έμφαση, όπως
λέει κι ο Foucault, σε ορισμένες μορφές παρανομίας πετυχαίνοντας έτσι να
παραμείνουν υπό σκιά ορισμένες άλλες (π.χ. ο κλέφτης, ο φοροφυγάς).

Κάτω από συνθήκες έντασης των πολιτικοκοινωνικών αντιθέσεων, η φυ-
λακή γίνεται μηχανισμός καθαρής καταστολής και εξουδετέρωσης, καμου-
φλάροντας, όπως είπαμε, τούτο κάτω από το γενναιόφρον ιδεώδες της επανα-
κοινωνικοποίησης. Η παρατεινόμενη δομική κρίση του καπιταλισμού και η
όξυνση των αντιθέσεων που επάγεται πιθανολογεί σοβαρότητα για το κοντι-
νό μέλλον έξαρση της κατασταλτικής λειτουργίας της φυλακής σε ορισμένες
χώρες. Αυτό θα προβάλλει ανάγλυφα τον δονκιχωτικό χαρακτήρα κάθε συζή-
τησης γύρω από την αναμόρφωση, τον περιορισμό ή την κατάργηση της φυ-
λακής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Υπότροποι κατά τη δεκαετία 1965-1975*

Έτος	Σύνολο καταδικασθέντων	Υπότροποι	Ποσοστό %	Υπότροποι εν-τός πενταετίας	Ποσοστό %
1965	73.059	18.682	26,5	5.572	7,6
1966	53.405	22.673	24,3	8.414	9
1967	92.644	13.119	14,2	4.100	4,4
1968	66.685	8.155	12,2	4.886	7,3
1969	78.866	34.296	43,5	12.597	15,9
1970	72.393	31.540	43,6	7.806	10,7
1971	74.789	30.190	40,4	7.495	10
1972	102.278	33.610	32,9	8.987	8,8
1973	114.248	40.337	35,3	13.352	11,6
1974	107.010	36.255	33,9	12.605	11,7
1975	114.063	35.344	31	8.367	12,2
M.O.			30,6		9,9

* Λείπουν τα στοιχεία περί υποτροπής των καταδικασθέντων από τα δικαστήρια Αθηνών-Πειραιώς.